

sláv művészetben, mint ahogy Ladik tevékenysége önmagában véve is úttörő jellegű. Szerepe a nemzetközi avantgarde műhelyében is egyre összetettebb és jelentősebb.

SZOMBATHY Bálint

A HANGOK VARÁZSA

Ladik Katalin: Phonopoetica, Egyetemi Művelődési Központ Galériája, Belgrad, 1967

Kissé tanácstalan az, aki írni kíván Ladik Katalin lemezéről, mert érzi a hasonlítás, viszonyítás hiányát. A költészetben ugyan már jóval korábban megpróbálkoztak tisztán hanghatásra, hangzásra törekedni, de mégis, bizonyos meghatározott versforma keretein belül. Ilyen értelemben Ladik vizuális költészete a bábeliség felé vezet: szerkezet nélküli hangzavar.

Némileg más eredményre jutunk, ha a zene felől közelítjük meg Ladik kísérletezéseit. Egyben persze — akarva-akaratlan — a modern zene távlatait és kételyeit is érintenünk kell. Méghozzá a hallgató szemszempontjából. Az átlagos zenehallgató ugyanis alapjában véve felismeri a hangszerek hangját, a konzonanciákat és disszonanciákat, s ami még fontosabb, a témákat és motívumokat. Bizonyos idő folytán pedig elvárja azok szabályszerű ismétlődését. Minél rövidebb időegység alatt ismétlődnek az egyes egységek, annál könnyebb az ún. visszszakcsolás, eltérő esetben a figyelő rejtvénytől feladványt kap, amit esetleg nem képes megoldani, s elveszti kapcsolatát az előadott művel. A modern zene gyakran tel-

jes egészében feladja a logikai-matematikai kapcsolatteremtés lehetőségét, teljesen leépíti a mű dramaturgiáját, és csak a bizonyos hanghatásokra, hangzás-füzéreket betartására ügyel, előtérbe helyezve az improvizáció lehetőségét is. Jeney Zoltán fiatal magyar zeneszerző például három zongorára írt darabjának kottájához a következő utasítást adja: „A különböző összetételű hangzatok, amelyek a darabot alkotják, 27 oldalon, oldalanként eltérő számban vannak elhelyezve. E játszanivalót lehetőleg úgy kell háromszor kilenc oldalra szétosztani az előadók között, hogy mindegyiküknek megközelítően azonos számú hangzatot kelljen megszólaltatnia. Az oldalak sorrendje tetszőleges. Az oldalakon levő hangzatok sorrendje meghatározatlan: mindig az a következő, amelyre az előadó tekintete esik... A hangzatok mindenfajta kulcsban olvashatók, és bármilyen regiszterben játszhatók. Időtartamuk, dinamikájuk és a közöttük levő szünetek hossza tetszés szerinti.”

Ez persze a zene felbontásához vezet, s valamelyes módon a vásári kaleidoszkópra hasonlít, amely mozgásánál a színes üvegrészecskék és papírszeletek más és más képet mutatnak.

Mindezt azért mondjuk el, mert Ladik Katalin lemeze — mint ezt a szerző egy interjú során megje-

gyezte — az avantgarde zenével és az új művészi irányzatokkal való kapcsolatának eredménye, s mert a lemezen hallható „számokat” is ennek jegyében tárgyalhatjuk.

Ezek a darabok pedig megismételhetetlen variációk véletlenszerű szerkezeti egységben. Egy-egy téma szabályszerű ismétlődésére a hallgató nem számíthat. Ladik (akit jelen esetben a hangok varázsa tart fogva) inkább a váratlan fordulatra helyezi a hangsúlyt, s csupán az egyes „poénok”, azaz könnyen megjegyezhető érdekes hanghatások ügyes elosztását „rendezte meg”. Innen adódik, hogy ha az egyes darab esetében belső szerkezetről úgy szólván nem is beszélhetünk, többszöri hallgatás után a négy szám mégis tisztán elkülönül egymástól, ami arra utal, hogy a kísérletezési szándék túlhangsúlyozása és a logikai elemek ismétlődésének teljes feladása ellenére is az egyes darabok tudatosan megkomponáltak. Más és más a montázsolási folya-

mat, más a dinamika, és ismét más az egyes számok hangulata. És éppen a hangulati különbözőség bizonyítja, hogy Ladik furcsa kísérletezése lényegében nem eredménytelen, s hogy meghatározott érzést, indulatot ily módon — többnyire egyedül az artikulálatlan hanganyagra támaszkodva — közölni lehet. Olykor talán ősbibb, elemibb feszültséggel is. Kérdés azonban, megéri-e a fáradozást. Mert bizonyos, hogy idővel érdekesebb, még furcsább hangzhatásokat is lehet produkálni, az „aláfestő zene” és a vezető szólam kombinációit is változatosabbá lehetne tenni, s a műszaki lehetőségek is megannyi újszerű akusztikai hatást biztosítanak. A produkció minőségi változását persze ismét elég nehéz lenne nyomon követni. Maradjunk talán abban, hogy a művészet (és annak eredménye) gyakran nem több (s nem kevesebb), mint játékos gondűző.

SINKOVITS Péter

K É P Z Ő M Ű V É S Z E T

ÁRNYKÉP-SZITANYOMATOK

Tari István grafikai tárlata, Zenta. Művelődési Otthon, 1976. július 16—30.

Korunk képzőművészetének egyik széles sodrású területe a grafika. A különböző nyomdai eljárások alkalmazása, az újonnan kikísérletezett módszerek mindig is foglalkoztatták az alkotókat, akik nem kis mértékben tágtították a műszaki lehetőségek határát. Mi — ami az újszerű sokszorosítási módszereket illeti — nem sok eredménnyel dicsekedhetünk, mert a technikai továbbfejlődés egyrészt anyagi okok, másrészt az elvárások, a közönség még ki nem alakult grafikai igénye miatt csak a másutt megvalósított eredmények nyomában haladhat. Grafikusaink épp ezért a sze-